

УДК 338.43.01:339.439.6

Н. В. Трусова,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра МоторногоORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9773-4534>

Н. М. Присяжнюк,

к. вет. н., доцент кафедри іхтіології та зоології,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

Т. Г. Мазур,

к. вет. н. доцент кафедри загальної екології та екотрофології,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9295-7787>

Н. В. Роль,

к. с.-г. н., доцент кафедри хімії,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0295-4193>

Н. М. Федорук,

к. с.-г. н., доцент кафедри харчових технологій і технологій переробки

продукції тваринництва, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9683-8785>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.18.9

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ "ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА"

N. Trusova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation, Dmytro
Motorny Tavri State Agro-Technological University

N. Prysiazhniuk,

PhD in Veterinary, Associate Professor of the Department of Ichthyology and Zoology,

Bila Tserkva National Agrarian University

T. Mazur,

PhD in Veterinary, Associate Professor of the Department of Ichthyology and Zoology,

Bila Tserkva National Agrarian University

N. Rol,

PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Chemistry,

Bila Tserkva National Agrarian University

N. Fedoruk,

PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Food Technologies and Technologies for
Processing Livestock Products, Bila Tserkva National Agrarian University

THEORETICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING THE CONCEPT OF "FOOD SECURITY"

Нині проблемам забезпечення продовольчої безпеки України приділяють значну особливу увагу. Разом з тим останніми роками стали змінюватися умови соціально-економічного розвитку країни — спостерігається стагнація або навіть падіння доходів населення, посилилися зовнішньоторговельні обмеження у відносинах з низкою торгових партнерів і при цьому тривають процеси економічної інтеграції. З'явилися нові ризики та загрози, у тому числі спричинені існуючою геополітичною обстановкою. У зв'язку з цим питання забезпечення продовольчої безпеки в Україні залишається на порядку денному, залишається необхідність удосконалення та адаптації продовольчої політики до нинішніх реалій.

Для обґрунтування та проведення продовольчої політики необхідна актуалізація використовуваного категоріального апарату, для чого слід простежити світову еволюцію поняття та підходів до визначення продовольчої безпеки та її складових.

На даний момент не існує усталеного підходу до питання, які етапи еволюції поняття продовольчої безпеки необхідно виділяти і який зміст кожного конкретного етапу. Загальною рисою більшості робіт, у яких робиться спроба систематизації та узагальнення підходів до оцінки та визначення продовольчої безпеки, що існували в різні періоди часу, є опора не на конкретні дії держав або міжнародних організацій, а на документи декларативного характеру — меморандуми, рішення конференцій, декларації, наукові публікації. При цьому не завжди враховується той факт, що реалізація на практиці ідей, що викладаються в таких документах, як правило, відбувається з деякою затримкою або взагалі не відбувається. Крім того, недостатня увага приділяється факторам, що зумовлюють перехід від одного етапу до іншого, а також подій, після яких такий перехід відбувається.

Проведений аналіз наукових публікацій, нормативних актів та реальних практик щодо забезпечення продовольчої безпеки на національному та глобальному рівні дозволяє зробити висновок, що розвиток підходів до визначення та забезпечення продовольчої безпеки багато в чому було обумовлено поглибленням поділу праці, розвитком товарно-грошових відносин, змінами на рівні життя населення, а також науково-технічним прогресом та вдосконаленням методів збору та обробки статистичної інформації.

В останні роки на тлі економічного та науково-технічного прогресу у світі намітилася тенденція до синтезу та об'єднання проблем продовольчої безпеки та безпеки харчування з фактичним розглядом продовольчої проблеми на індивідуальному та "нутриційному" рівні.

Usually, special attention is paid to the problems of ensuring food security of Ukraine. At the same time, in recent years, the conditions of socio-economic development of the country have begun to change — there is stagnation or even a drop in the incomes of the population, foreign trade restrictions in relations with a number of trading partners have increased, and at the same time, the processes of economic integration continue. New risks and threats have appeared, including those caused by the existing geopolitical situation. In this regard, the issue of ensuring food security in Ukraine remains on the agenda, there is a need to improve and adapt food policy to current realities. In order to substantiate and conduct food policy, the actualization of the used categorical apparatus is necessary, for which the global evolution of the concept and approaches to the definition of food security and its components should be traced.

At the moment, there is no established approach to the question of which stages of the evolution of the concept of food security should be distinguished and what is the content of each specific stage.

A common feature of the majority of works in which an attempt is made to systematize and generalize approaches to the assessment and definition of food security that existed in different periods of time is to rely not on specific actions of states or international organizations, but on documents of a declarative nature — memoranda, decisions of conferences, declarations, scientific publications. At the same time, it is not always taken into account the fact that the practical implementation of the ideas presented in such documents, as a rule, occurs with some delay or does not occur at all. In addition, insufficient attention is paid to the factors that determine the transition from one stage to another, as well as the events after which such a transition occurs. The analysis of scientific publications, regulatory acts and real practices related to ensuring food security at the national and global level allows us to conclude that the development of approaches to defining and ensuring food security was largely due to the deepening of the division of labor, the development of commodity-money relations, changes at the level life.

Population, as well as scientific and technical progress and improvement of statistical information collection and processing methods. In recent years, against the background of economic and scientific and technological progress in the world, there has been a tendency to synthesize and combine the problems of food security and nutrition security with the actual consideration of the food problem at the individual and "nutritional" level.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольче забезпечення, індикатори продовольчої безпеки, держава, міжнародні організації.

Key words: food security, food supply, food security indicators, state, international organizations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зазвичай проблемам забезпечення продовольчої безпеки України приділяють особливу увагу. Разом з тим останніми роками стали змінюватися умови соціально-економічного розвитку країни — спостерігається стагнація

або навіть падіння доходів населення, посилися зовнішньоторговельні обмеження у відносинах з низкою торгових партнерів і при цьому тривають процеси економічної інтеграції. З'явилися нові ризики та загрози, у тому числі спричинені існуючою геополітичною обстановкою. У зв'язку з цим питання забезпечення продовольчої безпеки в Україні залишається на порядку денному, залишається необхідність

удосконалення та адаптації продовольчої політики до нинішніх реалій.

Для обґрунтування та проведення продовольчої політики необхідна актуалізація використуваного категоріального апарату, для чого слід простежити світову еволюцію поняття та підходів до визначення продовольчої безпеки та її складових. Використання історичного підходу дозволить скласти об'єктивну картину розвитку концепції продовольчої безпеки у різні періоди часу, виявити основні тенденції та закономірності процесу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні аспекти забезпечення продовольчої безпеки країни досліджувались у працях О. І. Гойчук, В. І. Власова, П. І. Гайдуцького, А. С. Гальчинського, М. В. Зубця, С. М. Кваші, Ю. П. Лебединського, М. Д. Пістуна, В. П. Прадуна, П. Т. Саблука, В. Н. Савенка, В. П. Ситника, Г. В. Черевка, А. Г. Чернюка, В. Т. Шлемко та інших учених-економістів. Проте, зміни зовнішнього середовища формування системи продовольчої безпеки країни вимагає перегляду основних методичних підходів щодо розуміння понятійного апарату по досліджуваних проблематиці.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

На основі узагальнення досліджень науковців запропонувати рекомендації теоретичного характеру щодо розуміння поняття "продовольча безпека".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до традиції, що відзначається ще Джоном Стюартом Міллем в його роботі 1843 р. "Система логіки силогістичної та індуктивної" [1], починати наукові дослідження слід з розгляду і уточнення основних термінів, що використовуються. Як писав відомий британський педагог і філософ сімнадцятого століття Джон Локк у своїй праці "Досвід про людське розуміння" (1690): "І якби люди вказували, які ідеї вони позначають вживаними ними словами, то при дослідженні та захисті істини не було б і половини тієї неясності і тих суперечок, які бувають тепер" [2].

На даний момент не існує усталеного підходу до питання, які етапи еволюції поняття продовольчої безпеки необхідно виділяти і який зміст кожного конкретного етапу. Загальною рисою більшості робіт, у яких робиться спроба систематизації та узагальнення підходів до

оцінки та визначення продовольчої безпеки, що існували в різні періоди часу, є опора не на конкретні дії держав або міжнародних організацій, а на документи декларативного характеру — меморандуми, рішення конференцій, декларації, наукові публікації. При цьому не завжди враховується той факт, що реалізація на практиці ідей, що викладаються в таких документах, як правило, відбувається з деякою затримкою або взагалі не відбувається. Крім того, недостатня увага приділяється факторам, що зумовлюють перехід від одного етапу до іншого, а також подій, після яких такий перехід відбувається.

Наприклад, колектив авторів під керівництвом професорів Паскаля де Муро та Маттео Мазіотта виділяє п'ять етапів в еволюції трактування продовольчої безпеки [3]. Для сорокових і п'ятдесятих років минулого століття, на думку авторів, було характерне прагнення розвинених країн розподіляти надлишки продовольства зі своїх ринків через надання продовольчої допомоги країнам, що розвиваються.

На наступному етапі, у шістдесятих роках минулого століття відбувається усвідомлення того, що пряма продовольча допомога державам, що потребують, у середньостроковій перспективі можемо призвести до негативних наслідків для їх розвитку.

Перехід до наступного етапу в еволюції концепції продовольчої безпеки стався у зв'язку із продовольчою кризою початку 70-х років. Відповіддю на коливання цін та виробництва продовольства став контроль за обсягами сукупних світових резервів зерна у контексті забезпечення продовольчої безпеки та підтримання стабільності цін як на національному, так і на світовому рівні. У 80-ті роки відбулося розширення поняття "продовольча безпека" із включенням до нього економічної та фізичної доступності продовольства.

Останній етап — 90-ті роки. і далі — у роботі докладно не розглядається. З опорою на визначення продовольчої безпеки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) 1996 р., у якому наголошується на необхідності забезпечувати всіх людей живильним та безпечним продовольством ("safe and nutritious food"), етап позначається як "свобода від голоду та виснаження" (malnutrition).

Цікавим є підхід до періодизації еволюції трактування продовольчої безпеки, які були викладені вітчизняними науковцями [4]. На їх думку, в еволюції трактування продовольчої безпеки у XX ст. можна виділити три етапи. У першому етапі, період із 1946 р. до середини

1970-х гг. продовольча безпека розглядалася як продовольча незалежність та мінімізація імпорту продовольчих товарів. На наступному етапі, з середини 70-х до середини 90-х, акцент робився на адекватність світових запасів основних продуктів харчування з наступним поступовим переходом фокусу уваги на проблеми забезпечення необхідної пропозиції продовольства на забезпечення платоспроможності попиту. Третій етап розпочинається із Світового саміту з питань продовольства 1996 р. і триває донині.

Еволюція розуміння продовольчої безпеки та підходів до її забезпечення сучасними авторами часто сприймається як лінійний процес розвитку, у ході якого поступово виділяються додаткові складові. При цьому для ранніх етапів характерний акцент на проблеми наявності продовольства та продовольчої самозабезпеченості. Потім актуалізується проблема запасів продовольства та контролю світових цін. Поступово виокремлюються проблеми бідності, фізичної та економічної доступності продовольства. Після цього на порядок денний порушуються питання поживності та безпеки продовольства.

На наш погляд, при розгляді еволюції поняття продовольчої безпеки необхідно охоплювати ширший період, включаючи до розгляду не лише історію категорії "продовольча безпека", що маркується безпосереднім його використанням, а й передісторію, в процесі якої формувалися ті чи інші елементи, згодом об'єднані поняттям "продовольча безпека".

Стабільне забезпечення населення необхідним продовольством є одним із найважливіших державних завдань. У різні епохи розуміння цього завдання та підходів до її вирішення в різних країнах мали свою специфіку, обумовлену рівнем поділу праці, домінуючим технологічним укладом, загальним рівнем життя населення, національними особливостями та іншими факторами [5]. При цьому акцент робився на різні складові продовольчої безпеки. На наш погляд, найбільш загальний та водночас універсальний перелік елементів продовольчої безпеки зафіксовано у декларації Всесвітнього саміту з продовольчої безпеки 2009 р.:

- наявність продовольства;
- доступ до продовольства (економічний, соціальний та фізичний);
- використання (поживність чи повноцінність) продовольства;
- стабільність.

На жаль, у самій Декларації не дається роз'яснень щодо того, як слід розуміти кожен із складових продовольчої безпеки. На сайті ФАО наведено найбільш поширені визначення даних понять.

Наразі поняття "продовольча безпека" справедливо асоціюється з діяльністю ФАО [6]. Однак простежувати еволюцію даного терміна як категорії доцільно з подій, що відбулися до створення ФАО та багато в чому вплинули на становлення організації.

Спроби вивчити і привернути увагу світової громадськості до взаємозв'язку проблем виробництва продовольства, голоду, недоїдання і здоров'я робилися ще до створення ФАО 16 жовтня 1945 р. У час і до заснування ФАО їх найбільш примітні і резонансні роботи Френка Л. Макдугалла, на честь якого Продовольча та сільськогосподарська організація ООН регулярно організовує пам'ятні конференції.

Базові підходи, що лежать в основі концепції "продовольчої безпеки" в її актуальному розумінні, були сформульовані в роки Другої світової війни. У той час сільськогосподарське виробництво було перервано на великих територіях. Заводи, що виробляють добрива, пестициди та сільськогосподарську техніку, були знищені або перепрофільовані під військові потреби. Торгівля та розподіл сільськогосподарської продукції були серйозно порушені. Вищезгадані обставини актуалізували і так досить гостру проблему продовольчого забезпечення населення.

У період з 18 травня по 3 червня 1943 р. у готелі міста Хот-Спрінгс, Вірджинія, пройшла конференція з питань продовольства та сільського господарства. У роботі конференції, на якій розглядалися можливості досягнення "свободи від потреби" в галузі продовольства та сільського господарства, взяли участь представники 44 націй, серед яких Радянський Союз.

У ході конференції виробилося уявлення про "свободу від потреби" як про "надійне, належне та відповідне постачання будь-якого чоловіка, жінки та дитини продовольством" [7].

У цьому вся визначенні під словом "надійне" розуміється наявність постійного та стійкого доступу до продовольства, "належне" означає кількісно достатнє, а "відповідне" — його необхідну поживність. Можна дійти невтішного висновку, що у конференції 1943 р. було офіційно закладено основи для комплексного підходу до визначення продовольчої безпеки з допомогою диференціації різних її складових. Таким чином, категорія "свобода від потреби" по

суті включала кілька традиційних елементів продовольчої безпеки: наявність продовольства, його поживність і якісні характеристики, а також стабільність постачання продовольством.

Крім того, учасники конференції зазначили, що в перші роки після закінчення війни необхідно забезпечити "свободу від голоду" у світі та задовольнити насамперед світовий попит на зернові та інші багаті на вуглеводи продукти харчування, забезпечуючи таким чином базові потреби населення у споживанні калорій з їжею. На наступному етапі, після відновлення виробництва основних видів продуктів харчування, імовірно мала настати черга продовольства, багатого білком та іншими видами поживних речовин, необхідних людині для здорового та повноцінного життя.

Особлива увага в ході конференції була звернена на проблему злиднів — причину голоду та потреби та нерозривний зв'язок її вирішення та забезпечення належним харчуванням широких верств населення через економічне зростання та створення додаткових робочих місць. У резолюції XXIV конференції під назвою "досягнення економіки достатку", зокрема, зазначається, що "першою причиною голоду та недоїдання є бідність"; що "сприяння повної зайнятості людських та матеріальних ресурсів, на основі раціональної соціально-економічної політики, є першою умовою загального зростання виробництва та купівельної спроможності доходів населення" [8]. Тобто, по суті, на конференції було порушено проблему економічної доступності продовольства для населення, хай і на національному рівні.

Таким чином, фіксується вихід цієї проблеми на міжнародний рівень, порушуються проблеми "свободи від потреби", "свободи від голоду" та "досягнення економіки достатку", вирішення яких залежить від темпів економічного зростання у світі, динаміки світового виробництва зернових, достатності продовольства у світі. та впливає на рівень злиднів та наявність та зміну кількості робочих місць.

Надалі розвиток ідей, що згодом лягли в основу концепції продовольчої безпеки, багато в чому здійснювався під прапорами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. Дослідники розходяться в описі тих, хто панував протягом 50-х і 60-х років. минулого століття підходи до вирішення продовольчої проблеми. У цей час, як і раніше, акцент світової продовольчої та сільськогосподарської політики був зміщений у бік стимулювання виробництва основних сільськогосподарських

культур, переважно пшениці та рису, за рахунок якого передбачалося вирішувати проблему досягнення "свободи від потреби" та "свободи від голоду" на світовому рівні.

Отже динаміка світового виробництва зернових та його запаси у межах цієї концепції досі могли бути індикатором, відбиваючим досягнення вищезазначених свобод.

При цьому окремі дослідники вважають, що на національному рівні в цей період для розвинених держав світу було характерне прагнення продовольчої незалежності та мінімізації імпорту продуктів харчування [9]. Поступово, у світовому співтоваристві зростало усвідомлення того, що продовольча допомога може надавати не тільки позитивний вплив на країни, що приймають, але й підриває їх можливості до самозабезпечення продовольством та в середньостроковій перспективі, зрештою погіршуючи стан продовольчого забезпечення населення. Ця позиція знайшла своє відображення у низці публікацій того часу, а також суттєво вплинула на роботу Всесвітньої Продовольчої Програми [10]. У той же час ідея досягнення свободи від потреби через боротьбу зі злиднями у світі поступово зникає з реального порядку денного осіб, які приймають політичні та управлінські рішення, залишаючись на рівні риторики. На практиці взяла гору альтернативна вищезазначеною концепція позбавлення світового населення від потреби — не через боротьбу з бідністю та повсюдний розвиток економіки та створення робочих місць, але саме через надання прямої продовольчої допомоги (нехай тепер і більш адресної) тим, хто потребує розвинених країн

Таким чином, у 50-ті та 60-ті роки. дійсно в експертній спільноті загострилися дискусії про вплив продовольчої допомоги на забезпечення продовольством населення в довгостроковому періоді, проте на практиці мало місце нарощування виробництва зернових у розвинених країнах та продовольчої допомоги, тобто швидше не прагнення продовольчої незалежності, а своєрідна форма експортної орієнтації.

16 грудня 1966 р. резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй було прийнято "Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права", стаття одинадцята частини третьої якого провоз права всіх людей на "достатній життєвий рівень для нього та його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло, та на безперервне поліпшення умов життя" (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, 1966) [11]. Пункт другої цієї статті

передбачає визнання права кожної людини на свободу від голоду, одночасно закріплюючи зобов'язання країн індивідуально та в порядку міжнародного співробітництва вживати необхідних конкретних заходів з метою "поліпшити методи виробництва, зберігання та розподілу продуктів харчування шляхом широкого використання технічних та наукових знань, поширення знань про принципи харчування та вдосконалення чи реформи аграрних систем таким чином, щоб досягти найбільш ефективного освоєння та використання природних ресурсів; і забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб і з урахуванням проблем країн, що імпортують, так і експортують харчові продукти" [12].

У резолюції наголошується не лише на важливості забезпечувати наявність продуктів харчування на внутрішньому ринку, а й на необхідності забезпечувати доступність його для населення, а також проводити роз'яснювальну роботу з населенням з питань здорового харчування. При цьому взаємозв'язок проблем забезпечення економічного зростання та забезпечення населення продовольством залишався в рамках порядку денного, але наголошувався на розширенні пропозиції продуктів харчування, а не на розвитку платоспроможності попиту через боротьбу зі злиднями.

В даний час намітилася тенденція до синтезу та об'єднання проблем продовольчої безпеки та безпеки харчування, що дає підставу для виділення нового етапу в еволюції підходів до оцінки та визначення продовольчої безпеки

IFPRI застосовує поняття "Продовольча безпека та безпека харчування" з середини 90-х років XX ст. [13]. З того часу його значення трансформувалося і змінювалося. У наш час активно використовується визначення ЮНІСЕФ 2008 р. (в інших джерелах визначення, схоже на дані до ступеня змішування, зустрічається і раніше): "Продовольча безпека і безпека харчування досягаються тоді, коли належна їжа (за кількістю, якістю, безпекою, соціально-культурною прийнятністю) є і доступна для всіх людей у будь-який час і відповідно використовується та засвоюється ними для ведення здорового та активного способу життя" [14]. Таким чином, відзначається не тільки стабільна наявність та доступність продуктів харчування належної якості (тобто продовольча безпека), але також "використання" та можливість засвоїти необхідні поживні речовини з наявного продовольства. Крім показників, що використовуються для оцінки продовольчої

безпеки, стан продовольчої безпеки та безпеки харчування повинен оцінюватись і за допомогою показників власне безпеки харчування. До них можна віднести дані антропометричних досліджень (народження дітей з дефіцитом ваги; відхилення ваги та зростання людини від вікової норми залежно від статі тощо), а також показники, що характеризують стан медичного обслуговування, санітарні умови, поширеність у суспільстві знань та навичок у галузі здорового харчування і т.д.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений аналіз наукових публікацій, нормативних актів та реальних практик щодо забезпечення продовольчої безпеки на національному та глобальному рівні дозволяє зробити висновок, що розвиток підходів до визначення та забезпечення продовольчої безпеки багато в чому було обумовлено поглибленням поділу праці, розвитком товарно-грошових відносин, змінами на рівні життя населення, а також науково-технічним прогресом та вдосконаленням методів збору та обробки статистичної інформації.

У XX ст. можна простежити вихід проблеми продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки з національного рівня на всесвітній з подальшим залученням до розгляду рівня домогосподарств, особистого (індивідуального рівня) та врахуванням не тільки обсягів продовольства, що купується людьми, а й поживних речовин, що засвоюються з їжею.

При цьому у відносно благополучні для світової економіки періоди історії увага світової спільноти та регуляторів акцентувалася не лише на проблемах наявності продовольства, але також на його доступності та поживності, однак у кризових ситуаціях акцент знову зміщувався на контроль запасів найважливіших видів продовольства, а також світових цін нього. В останні роки на тлі економічного та науково-технічного прогресу у світі намітилася тенденція до синтезу та об'єднання проблем продовольчої безпеки та безпеки харчування з фактичним розглядом продовольчої проблеми на індивідуальному та "нутриційному" рівні.

Література:

1. Mill J.S. A System of Logic, Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation. In 2 V. London: John W. Parker, 1843. V. 1. 589 p.

2. Два трактати про врядування. Д. Лок; пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець. К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. 264 с.

3. Muro P. Towards a Food Insecurity Multi-dimensional Index (FIMI). 2011. Prof. P. De Muro, Prof. M. Mazziotta. Режим доступу: <http://www.fao.org/fileadmin/templates/ERP/uni/FIMI.pdf>

4. Свиноус І. В. Щодо проблеми продовольчої безпеки у контексті зміни умов господарювання. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 206—209.

5. Залізничук, В. П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С. 128—133.

6. Алішов, Г. Н. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. Економіка і суспільство. 2017. № 13. С. 164—168.

7. Курман, Т. В. (2011). Щодо поняття та ознак продовольчої безпеки. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Право. 2011. № 165-1. С. 121—127.

8. Aylwin P. Lecture in honour of Frank L. McDougall at the opening of the 31st session of the conference of FAO. Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/MEETING/004/Y2255E.HTM>

9. Козак, К. Б. (2014). Наукові основи дослідження продовольчої безпеки України. Економіка харчової промисловості. 2014 № 2. С. 5—10.

10. Schubert J.N. The Impact of Food Aid on World Malnutrition. International Organization. 1981. Vol. 35, no. 2. P. 329—354.

11. Скринька Д. В. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966. Українська дипломатична енциклопедія у 2 т. редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.

12. Румик, І. І. Понятійні аспекти продовольчої безпеки як складової національної безпеки України. Вчені записки університету КРОК. Серія: Економіка. 2014. № 35. С. 22—32.

13. Rosegrant, M. W. A 2020 Vision for food, agriculture, and the environment in South Asia a synthesis. IFPRI, 1995. Режим доступу: <https://www.ifpri.org/publication/2020-vision-food-agriculture-and-environment-south-asia-0>.

14. Klennert K. Achieving Food and Nutrition Security. Bonn.: InWEnt, 2005. 206 p.

References:

1. Mill, J.S. (1843), A System of Logic, Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods

of Scientific Investigation. In 2 vol., vol. 1, John W. Parker, London, UK.

2. Lok, D. (2001), Dva traktaty pro vriyduvannia [Two treatises on governance], Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy", Kyiv, Ukraine.

3. De Muro, P. and Mazziotta, M. (2011), "Towards a Food Insecurity Multidimensional Index (FIMI)", available at: <http://www.fao.org/fileadmin/templates/ERP/uni/FIMI.pdf> (Accessed 25 Aug 2024).

4. Svyynous, I.V. (2013), "Regarding the problem of food security in the context of changing economic conditions", Innovatsijna ekonomika, vol. 3, pp. 206—209.

5. Zalizniuk, V. (2019), "Assessment of the indicators of food security of Ukraine", Investysiyi: praktyka ta dosvid, vol. 2, pp. 128—133.

6. Alishov, H.N. (2017), "Food security of Ukraine and factors forming its level", Ekonomika i suspil'stvo, vol. 13, pp. 164—168.

7. Kurman, T.V. (2011), "Regarding the concept and signs of food security", Naukovyj visnyk NUBiP Ukrainy. Serii: Pravo, vol. 165-1, pp. 121—127.

8. Aylwin, P. (2001), "Lecture in honour of Frank L. McDougall at the opening of the 31st session of the conference of FAO", available at: <http://www.fao.org/docrep/MEETING/004/Y2255E.HTM> (Accessed 25 Aug 2024).

9. Kozak, K.B. (2014), "Scientific bases of food security research in Ukraine", Ekonomika kharchovoi promyslovosti, vol. 2, pp. 5—10

10. Schubert, J.N. (1981), "The Impact of Food Aid on World Malnutrition", International Organization, vol. 35, no. 2, pp. 329—354.

11. Skryn'ka, D.V. (2004), "International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966", Ukrain's'ka dyplomatychna entsyklopediia u 2 t. [Ukrainian diplomatic encyclopedia in 2 volumes], vol. 2, Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

12. Rumyk, I.I. (2014), "Conceptual aspects of food security as a component of Ukraine's national security", Vcheni zapysky universytetu KROK. Serii: Ekonomika, vol. 35, pp. 22—32.

13. Rosegrant, M.W. (1995), "A 2020 Vision for food, agriculture, and the environment in South Asia a synthesis", IFPRI, available at: <https://www.ifpri.org/publication/2020-vision-food-agriculture-and-environment-south-asia-0> (Accessed 25 Aug 2024).

14. Klennert, K. (2005), Achieving Food and Nutrition Security, InWEnt, Bonn.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2024 р.